

Wehner Tibor

**GONDOLATOK A PILISCSABAI
BEFEJEZETLEN MADONNA
AVATÁSÁRA**

Török Richárd, a fiatalon elhunyt kiváló szobrászművész életművének 1993-as lezárulása után tizenegy esztendővel egy újabb, a művész hagyatékában fennmaradt alkotás ölt testet maradandó anyagban, s kerül felállításra a nyilvánosság igényével közösségi térben: a bolgár fehér mészkőbe faragott Befejezetlen Madonna. Ez a mű így szervesen kapcsolódik a nyolcvanas években, a nyolcvanas-kilencvenes évtizedfordulón Magyarországon és külföldön, még a művész aktív közreműködésével megvalósult azon monumentális alkotások csoportjához, amelynek összetevői között olyan, a modern magyar szobrászatban kiemelkedő jelentőségű műveket vehetünk számba, mint az 1985-ben Budapesten elhelyezett Hippokratész, a székesfehérvári, 1988-ban felállított oszlopos Szent István-szobor, vagy az 1991-ben felavatott canberrai Szókratész megkísértése című kompozíció. A Befejezetlen Madonna egyszersmind az ezredforduló éveiben köztéren otthonra lelt posztumusz Török Richárd-szobrok műegyüttesének legújabb alkotásaként is számba vehető: többek között a budapesti Bartók-portré, az erdélyi Szentjobb Szent István-szobra, a pannonhalmi apátság egészalakos Szent István-alakja és a Visegrádon talapzatra emelt Mátyás király-portré után ennek az alkotásnak a felavatása is azt jelzi, hogy e szobrász művei nemcsak megszületésükkor manifesztálták rendkívül erőteljesen és érzékletesen mondandójukat, hanem intenzitásukat, tartalmi és esztétikai érvényességüket megőrizték, vagy egyre erőteljesebbé fokozták az évek, évtizedek elmúltával is.

Török Richárd a XX. század utolsó harmadában kibontakozott munkásságával az ezerszer kiürültnek és megkopottnak kikiáltott figurativitás, az emberközpontú szobrászat évezredekre visszanyúló tradícióját tudatosan vállalta és építette tovább: a klasszikus hagyományok talaján állva alkotott friss szemléletű, korszerű, a korszak szellemiségével és jelenségvilágával együtthangzó, az aktualitásoktól elrugaszkodó, új szépségeket felmutató, tág érvényességű munkákat. Lehunyt szemek, félbe maradt, tétovává vált mozdulatok, a talapzatot szervesen a kompozícióba illesztő plasztikai megoldások, a figurát, a megjelenített alakot, a portrét szervesen a környezetbe illesztő, szellemes és kifejező, formabontó metódusok, bravúros anyagkezelés, hihetetlenül érzékeny mintázás, hallatlan mélységeket sejtető érzelmi izzás, feszült mű-atmoszféra – talán ezek a legfontosabb, a Török Richárd szobrászatát jellemző vonások, meghatározó jegyek. Műhelyében fantáziaportrék és hitelesen megformált történelmi személyiségek, a tudomány és a művészet jól ismert, az emlékezetbe vésett alakjainak szobormásai formálódtak: Hippokratész, Szókratész, Szent István, Leonardo da Vinci, Mátyás király, II. Rákóczi Ferenc, Kölcsey Ferenc, Vörösmarty Mihály, Petőfi Sándor, Kossuth és Széchenyi, Liszt Ferenc, Bartók Béla, Katona József, Babits Mihály, Kosztolányi Dezső, Pilinszky János. A magyar és az egyetemes történelem, a kultúra, a művészet meghatározó jelentőségű, zseniális személyiségeit idézte meg hol megrendelésre, hol pályázatnyertes művet alkotva, hol önálló művészeti programját kiteljesítve, de mindig egyéni látásmóddal, mindig valami addig ismeretlen megfogalmazva. Szakrális, vagy a szakralitáshoz konkrétan köthető műve kevés készült, s az életműben egyedülállónak minősíthető a Befejezetlen Madonna, amelyet néhány hónappal halála előtt mintázott meg, s amely gipszváltozatban maradt fenn hagyatékában.

A Madonna-, a Szűz Mária-ábrázolások típusai már a bizánci művészetben kialakultak, majd az egyedül, vagy a gyermekével ábrázolt, a Jézust az ölében tartó Isten-anyát megjelenítő képeket és szobrokat a reneszánsz művészet emelte tökélyre. Török Richárd Befejezetlen Madonnája a bizánci ún. könnyörületes Mária-ábrázolásokhoz áll közel, ahol az érzelmmel telített, szomorú arcú Mária az elkövetkező passión töprengve jelenik meg. Mária a tisztaság erényének megtestesítője, a csodás termékenység, az isteni kegy szimbóluma, egyben az isteni fenség, a templom jelképe, a Megváltó földi természetének jelentéshordozója, az isteni és emberi szféra közötti legfőbb közvetítő megszemélyesítője. Az ezen összetett jelentéstartalmak kifejtését segíti a mű elhelyezése is: a Befejezetlen Madonna mintegy kapcsolatot teremt a hétköznapok világa és a kollégium kápolnája, az isteni színtér között. A középkori Mária-ábrázolásokat idézi Török Richárd Madonna-szobrán a gazdag redőzettel kidolgozott, a testet takaró köpeny, amelynek mintapéldánya Piero della Francesca 1445 körül festett köpönyeges Könyörületesség Madonnáján jelenik meg különleges szépségében. A köpeny, illetve a palást a külvilágtól elhatároló olyan ruhadarab, amely elrejtí az ember énjét: a titok megtartásának, a színlelésnek eszköze. A keresztény művészetben a köpönyeges Mária általában kitért köpennyel jelenik meg, ezáltal a gyengék és a szegények oltalmazójaként fellépve. Török Richárd szobrán a testet övező lepel teljesen zárt, már-már eltakarja a szép, fiatal arcot is, s a drapéria lágy esését, sima felületét furcsa érdességek borzolják: a titkokat őrző, a magányosan magába zárkozó Mária súlyos, eljövendő fájdalmak fenyegetettségét hordozza. A szobrász egyik utolsó alkotásaként megformált szépséges-szomorú Mária transzcendentális lény és mai fiatalasszony egyszerre: jelképi magasságokba emelt, és köztünk élő eleven alak.

Miként minden Török Richárd-kompozíció, a Befejezetlen Madonna is érzékeny, emberléptékű monumentalitású mű: nem a nagy méretek, a látványos külsőségek, a nagyhatású bravúrok által, hanem az érték, a gondolati mélység, a tartalmi gazdagság, a kifejezés finomsága révén teremt meg a művész alkotása a szabad teret dinamikusan szervező, a szobor terébe érkezőt magához vonzó hatásvilágát. Mint minden Török Richárd-kompozíció, a Befejezetlen Madonna is gyönyörűen megmintázott, lágyan megformált, valamifajta megsértett harmóniával fájdalmasan áthatott mű. S mint csaknem minden Török Richárd-portrén, itt is lecsukottak a szempillák: Mária is átszellemülten befelé, magába néz, a lélek mélységeit kutatja.

Török Richárd e kitűnő alkotása nem válhatott volna közkinccsé a művész szüleinek, a hagyaték gondozóinak, Török Bódogné és Török Bódog önzetlen adakozása nélkül: köszönet a mű gipszvázlatának megőrzéséért és felajánlásáért. Köszönet a Befejezetlen Madonna művészi kivitelezéséért Benke Zoltán szobrászművésznek, és köszönet a művet befogadó Pázmány Péter Katolikus Egyetemnek. A család és a mű megvalósítása körül bábáskodó intézmények, szervezetek, művészek és magánszemélyek munkálkodása révén Török Richárd Befejezetlen Madonnájának sorsa beteljesült: méltó környezetben otthonra lelve egy XX. századi, tragikusan korán lezárult, nagyívű szobrász-életmű koronájaként fejtheti ki hatását, hagyományozódhat az utókorra.